

טוב להודות

ליקוט מתוך שיחות

ניתן להשיג
את הספר דברי חיזוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב : רח' הזית 2 משפ' גריינמן

בני ברק :

פ. כץ : רח'
גניחובסקי 21
משפ' פרידמן
0527668996

רח' רנזנהיים 7
משפ' גריינמן
0527183997

הלפרין 1
קומה ב'

רבי עקיבא 54
משפ' שכטר

רח' אלחריזי 3
משפ' פוליקמן

חידושי הרי"מ 3
קומה ב'

אחיסמך

הרב י. זילבר 03-6188879
הרב י. קול : 0556792223

אזור הנגב

הרב א. קארני:
0548530503

מודיעין עלית :

הרב א. אייזנר
05331-09964
ניתן להשאיר הודעה

ירושלים

הרב לובצקי
0533147220

ליקוט מתוך שיחות טוב להודות

נכתב ע"י אחד השומעים

מבואר במדרש דבה פרשת קורח שיסוד תקנת מאה ברכות הוא תקנת דוד המלך, כאשר היתה מגיפה והיו מתים מישדאל מאה אנשים כל יום, וז"ל המדרש "הוקם על כנגד מאה ברכות שבכל יום היו מתים מישדאל מאה אנשים בא דוד ותקן להם מאה ברכות כיון שתקנם נתעצרה המגפה על עולה של תורה". והובא בטור סימן מז"ל "והשיב רב נטרונאי דיש מתיבתא דמתא מחסיא דוד המלך ע"ה תקן מאה ברכות דכתיב הוקם על, ע"ל בגימ' ק' הוי, כי בכל יום היו מתים ק' נפשות מישדאל ולא היו יודעין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש ותקן להם לישראל ק' ברכות וע"כ תקנו חכמים ז"ל אלו הברכות סדר העולם והנהגתו להשלים ק' ברכות בכל יום וצריך כל אדם ליזהר בהם והפוחת אל יפחות והמוסיף יוסיף בו' עיי"ש. וכפי שנתבאר בדברים דלהלן ענין המאה ברכות שיכיר האדם בטובה הניתנת לו בכל שעה

תוכן ענינים

א	תכלית היצירה – להודות
ב	מעלת ההודאה
ג	המעלות שבהרגל להרגיש הודאה
ד	התבוננות בחסד הבריאה המחפש בטובו בכל יום "תמיד"
ה	להודות על ההזדמנות לקיים מצוות
ו	שירה
ז	הרס העולם מכפיות טובה
ח	למין בחתימת הברכות
ט	החובה להודות ולהכיר טובה גם על מזה שנראה כרעה
י	ציפייתנו היא שתמיד יהיה צורך לבקש
יא	חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים
יב	ברכת מודים
יג	ביאור ברכת מודים
יד	סיכום הדברים – הנהגה מעשית

תכלית היצירה – להודות

הרמב"ן סוף פרשת בא מבאר שתכלית כל יצירת העולם, ותכלית כל המצוות היא שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, וז"ל, "וכוננת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין קל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו¹".

והרמב"ן ממשיך ומבאר שם שזהו ענין התפילה, ובתי כנסיות וזכות הרבים, וז"ל "וכוננת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפני בריותיך אנחנו", עכ"ל עיי"ש.

והדברים מבוארים בדברי הרמב"ן בעוד מקומות ובמאמר תורת ד' תמימה הוסיף בזה שע"י שהאדם מודה על הניסים המפורסמים [דהיינו המופתים שביציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה וכיו"ב], שמורים על החידוש והידיעה וההשגחה – שלשה יסודות התורה, מהם האדם מודה על הניסים המפורסמים ההווים תמיד, [שהם ג"כ ניסים אלא שהם נסתרים] כי רוב בני אדם סבורים שאין הא-ל פועל תמיד הניסים אלא עולם כמנהגו נוהג, וכשאנו מעיינים יפה אנו רואים שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שיאמין שכל דברינו ומעשינו כולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, שהרי יעודי התורה כולם ניסים ומופתים גמורים הם.

והרמב"ן ממשיך שם שמי שמעייין יפה יראה שאין חילוק בין הנס של קריעת ים סוף לבין עונש האדם שמת קודם זמנו בגלל חטאו, אלא שזה מפורסם וניכר בעולם בשינוי הטבע, וזה לא מפורסם, אבל מצד ההנהגה הכל אותנו נס, דהיינו שהכל נעשה ע"י הקב"ה כל הזמן, בין השינוי ובין הקבוע, בין השכר ובין העונש הפרטי והכללי,

¹ מיהו עיין במאמר תורת ד' תמימה שהאריך בכונת היצירה, וכתב באמצע דבריו בענין מסויים, נניח את הדברים האלו עכשיו, כי חפץ הא-ל ביצירה דבר עמוק מאוד.

קצרו של דבר לפי שמעולם לא התפלל אדם להקב"ה שיתן לו טובה או שיצילנו מרעה עד שהאמין בניסים כולם כי בשינוי טבע העולם נעשה הכל, אלא שזה בפרסום לשנות טבעו של עולם, ואלו ניסים נסתרים עי"ש.

וכשמתבוננים בסדר ברכות השחר, אנו רואים השקפה זו שלימדו אותנו להרגיש שכל פעולה מתחדשת עמנו כל יום וכל רגע, שהרי אמרו ברכות ס' ב' שכשהאדם מתעורר מברך א' נשמה שנתת בי ... כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני ... המחזיר נשמות לפגרים מתים, שמע קול תרנגול להעיר ולהודיע שהוא בוקר, מברך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה, פתח עיניו - מברך פוקח עורים, קם וישב - מברך מתיר אסורים, הלביש בגדיו - מלביש ערומים, נעמד - זוקף כפופים, עמד על הקרקע - רוקע הארץ על המים, נעל מנעליו - שעשה לי כל צרכי, הלך - המכין מצעדי גבר כו', וכן שאר הברכות שם, ותיקנו ברכה בשם ומלכות על כל מעשה בפני עצמו, ללמדנו ששום דבר אינו קיים בעולם אלא הכל נעשה בכל רגע, כמו שביאר בנפש החיים על המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית כאמור לעושה אורים גדולים שעושה אותם בכל יום כי לעולם חסדו, ואף ברכת שלא עשני גוי ועבד זה בגלל שנעשה בריה חדשה והוא מודה על ברייתו הראשונה.

וכהיום שאומרים הכל בבית הכנסת על הסדר מפני חסרון נקיות, חסר הרגש הזה איך שמוזדים על כל שלב בפני עצמו, ומאחר שכבר נתחייבנו להודות בזמנה, נשאר עלינו חיוב הברכה, אבל עלולים לאבד משום כך את רגש הכרת הטוב על הטובה בהתחדשותה, ויש לשים לב לזה, ולצערנו רק כשלפעמים אי אפשר ליהנות מחסדים אלו, רק אז מתחברים לרגש באמת.

וכן בברכות הנהנין, כשאוכל פת מברך המוציא לחם מן הארץ, מפני שהוא מוציא לחם מן הארץ כעת, ואע"פ שיש סדרים קבועים בבריאה מ"מ הם מתחדשים כל רגע, והפלא הזה הוא קיים ומתחדש, שממש יוצא מן הארץ לחם, ואם יפסיק לצאת ישראל הכל בארץ, וכמו שאמרו במדרש על הזמן שקודם המבול שזרעו חטים והוציאה זוניין, וחייבין להודות עליהם, ובסוד הדברים האדם בברכתו נותן את הכח להביא ברכה לעולם, ולכן אמרו שע"י הברכה הם נעשים כשלו, וכשאינו מברך הוא כגוזל.

וכן בעניינים רוחניים כמו שאמרו בברכות כ"ח א' והובא בשו"ע להלכה, ביציאתו [מבית המדרש] מהו אומר, מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, כו'.²

ובאמת מה שאנחנו לא מספיק מרגישים את ההתחדשות הזו, זה מחמת החסד שעושה עמנו הקב"ה שנותן את כל הטובות האלו בקביעות בלי הפסק כדי שתהא הרגשת ביטחון ושלווה, כמו שיתבאר להלן, ואין ראוי שבגלל הוספת החסד נרגיש אותו פחות.

סיפר דודי הגר"מ שליט"א שבאו אברכים מירושלים [כמדומה היה זה הגרמ"ל לנדא ז"ל], ושאלו את החזו"א איך מגיעים ליראת שמים, והוא ענה להם "תורה", ושוב שאלו אותו בהזדמנויות אחרות, ושוב ענה להם "תורה", ולאחר כמה פעמים ששאלו שוב ושוב בהזדמנויות שונות, אמר להם "להתרגל בהשגחה פרטית".

וכפי שנתבאר שכל המאה ברכות שאנו מברכים מידי יום מבטאים את הידיעה, שאין להתייחס לשום דבר כדבר קיים מששת ימי בראשית, ונשאר טבע קיים עד היום, אלא הכל טובה הניתנת לכל אחד ואחד בכל רגע ורגע מחדש, ובכל רגע מתהווים הדברים בשבילנו מחדש.

וכשאומרים "המוציא לחם מן הארץ", אנו מבטאים שאין לחשוב שזהו תהליך שכך מתנהל העולם שיוציא לחם, אלא "המוציא לחם מן הארץ", הקב"ה מוציא את הלחם הזה בשבילי מן הארץ, ואם הקב"ה יפסיק להגיד לארץ להוציא לחם לא יהיה לחם, - וכן פוקח עורים, הקב"ה פותח לי עכשיו את העיניים, וכן מלביש

² אומרים בשם מרן זללה"ה שתפלת ר' נחוניא בן הקנה נתקנה ללומדים בחבורה, ופעם אמר לאחד שיתפלל תפלה זו ויצליח בלימודו, עצה טובה להתפלל באופן פרטי על הסוגיא הנלמדת ועל הלימוד של אותו יום ועל חלק מסוים שרוצים להבין, וכך מתפללים יותר טוב, וגם רואים ההצלחה יותר.

ורגילים לומר את ההודאה של ר' נחוניא בן הקנה בסיום מסכת, אבל הוא היה רגיל לאומר בכל יום, ויש מקום להתבונן בטובה הזו בהזדמנויות שונות, אם בהבנת ענין בתורה או בכניסה לסוגיא, או בהשלמה.

ערומים, הקב"ה הכין היום את המלבושים, יש לדעת שכל רגע ורגע מחדש הוא נותן ומכנים בשבילנו.

וכן ביאר הגר"ח מולאזין בברכת יוצר אור "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית כאמור לעושה אורים גדולים", שהכל מתחדש בכל רגע מחדש, והוא מדויק מהכתוב "לעושה" לשון הוה, ולא כתוב "שעשה", וכן כי לעולם חסדו שצריך חסד מחודש לזה כל יום.

כשמתבוננים ומרגישים את ההתחדשות שבכל רגע הרי ההודאה בעלת משמעות אחרת, שאם אדם יודע שנעשה במיוחד אליו הוא מרגיש את ההודאה הרבה יותר, וכן בתפלה חונן הדעת והרוצה בתשובה וכו' ושומע תפלה, הכל הוה כעת ומתחדש והברכה והתודה שייכת יותר, וכן קשר הבקשה היא על ההוה הניתן ומתחדש כעת.

וגם בתפילת י"ח רואים איך כל יום מתחיל הכל מחדש, אנו אומרים א' אבותינו – אברהם – יצחק – ויעקב, וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם, מחדש בכל יום זכות אבות, כמו אשר בחר בנו מכל העמים, ואם היה מושג של שיגרה וטבע, היה הכל נשכח מרוב הימים, שהרי כבר תמה זכות אבות, ולא היה מקום להזכירה, אבל כשמתחילים מחדש ממילא נשאר כח זכות אבות, שהרי היום הזכירו זכותם.

מעלת ההודאה

בדברי חז"ל הפליגו הרבה במעלת ההודאה להקב"ה על חסדיו, ואמרו שלעתיד לבא כל הקרבנות בטלים חוץ מקרבן תודה, ושכל התפילות בטיילות חוץ מתפילת הודאה, וז"ל המדרש פרשת צו "רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן בשם רבי מנחם דגליא, לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל, כל התפלות בטלות, ההודאה אינה בטלה, הדא הוא דכתיב "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אמרים הודו את ד' צבא-ות וגו'", זו הודאה, מביאים תודה בית ד', זה קרבן תודה. וכן דוד

אומר עלי אלוקים נדריך אשלם תודות לך, תודה אין כתיב כאן אלא תודות, ההודאה וקרבת תודה, ע"כ.

ובברכות נ"ד ב' אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ויצא. יורדי הים מנלן - דכתיב יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ד' כו', ויצעקו אל ד' בצר להם וממצוקתיהם יוציאם כו', יודו לד' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. הולכי מדברות מנלן - דכתיב תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה' וידריכם בדרך ישרה, יודו לד' חסדו, מי שחלה ונתרפא - דכתיב אולים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אוכל תתעב נפשם וגו', ויצעקו אל ד' בצר להם וגו', ישלח דברו וירפאם וגו', יודו לד' חסדו. מי שהיה חבוש בבית האסורין, מנלן דכתיב ישיב חשך וצלמות וגו', כי המרו אמרי אל וגו', ואומר: ויכנע בעמל לבם וגו', ואומר ויצעקו אל ד' בצר להם, ואומר: יוציאם מחשך וצלמות וגו', ואומר: יודו לד' חסדו, כו', עיי"ש.

ארבעה פעמים חוזר המזמור על הפסוק יודו לד' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, לאחר שמבאר את עניינם של ארבעת אלו, והמזמור מסיים מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ד'.

וכיו"ב כל ספר תהילים מלא ב"תבענה שפתי תהילה"³.

ובדברי חז"ל תיקנו הודאות הרבה על כל פרט ופרט במהלך החיים, וכדתנן ברכות נ"ד א' הנכנס לכרך מתפלל שתיים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו כו' ונותן הודאה על

³ ופרק ק"ט בתהילים מלא בהודאה ושבח ובקשה על התורה, וכשקוראים פרק ק"ט בתהילים, רואים עד כמה התחנן דוד המלך לידיעת והבנת התורה, ועד כמה הודה על מה שקיבל ידיעה והבנה, ובמסורה איתא שאין בכל הפרק הזה שהוא מאה ושבעים ושש פסוקים שום פסוק שאין בו הזכרת התורה, "אמרתך" או "משפטריך", או "חוקיך", וכיו"ב, חוץ מפסוק אחד ערוב עבדך לטוב, [וג"ז ל' שאין טוב אלא תורה, והתרגום מפרש ערוב מלשון והערב נא], - בכל הפרק הוא מתפלל ומבקש "הבינני" "למדני", ומובא ממהר"ל שכשהיה אומר ספר תהילים על הסדר היה מדלג על פרק ק"ט כי את הפרק הזה היה אומר תמיד. והרי אמרו חז"ל שמיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, והמכיר טובה להקב"ה עושה נחת רוח לפניו בעסק התורה, ורק מלימוד התורה ידע מהו רצונו ית'.

העבר וצועק לעתיד לבא, ושם ס' א' ביארו מה אומר הנכנס לכרך. תנו רבנן, בכניסתו מהו אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכניסני לכרך זה לשלום. נכנס, אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי שהכנסתני לכרך זה לשלום. כשיצא מן הכרך "יצא אומר מודה אני לפניך ד' א' שהוצאתני מכרך זה לשלום כו", ושם "הנכנס לבית המרחץ אומר כו" כי נפיק מאי אומר א"ר אחא מודה אני לפניך יי' אלהי שהצלתני מן האור, ושם חותם בא"י שומע תפילה, ובזה כתבו האחרונים דהיינו במקום שמזדמנת סכנה, ועי' סימן ר"ל במ"ב סק"ב ושעה"צ אות ז'.

ומשמע שכל הודאות אלו הם חיוב גמור וכן הובאו ברמב"ם הלכות ברכות פ"י וטור ושו"ע סימן ר"ל, ולמדנו שיש חיוב מדינא דגמרא להתייחס לכל חסד ולהודות עליו, ואף תיקנו ברכות בשם ומלכות על דברים אלו.

ולשון הרמב"ם פ"י מהלכות ברכות "כללו של דבר לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים ויתן הודיה על מה שעבר ויודה וישבח כפי כוחו, וכל המרבה להודות את ד' ולשבחו תמיד הרי זה משובח".

המעלות שבהרגל להרגיש הודאה

אדם שמתרגל להודות להקב"ה על כל פרט ופרט שמקבל, מתרגל להרגיש שקיבל, הוא פתאום שם לב שכל חייו מלאים בחסדים ובמתנות הבורא.

מלבד זאת אדם שידוע להכיר בכך שקיבל, בודאי נותנים לו יותר כי הרי הוא יודע להכיר בכך שקיבל מתנה, וכמו שידוע בטבע שבין בני אדם שהמכיר בטובתו יש רגש להוסיף וליתן לו, כך הוא בהנהגת השמים, שהמכיר בטובה שקיבל, מוסיפין ליתן לו יותר.

וכאשר האדם נותן לבו להכיר טובתו של הקב"ה עמו, הרי הוא משתוקק לעשות רצונו כדכתיב מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי, ובפרט אם מכיר את

האהבה הרבה והחמלה הגדולה והיתירה שאוהבו הקב"ה ועושה עמו טובה למרות חטאיו הרבים.

ובברכות נ"ח א' הוא [בן זומא] היה אומר אורח טוב מהו אומר כמה טרחת טרח בעל הבית בשבילי כמה בשר הביא לפני כמה יין הביא לפני כמה גלוסקאות הביא לפני וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי⁴, אבל אורח רע מהו אומר מה טורח טרח בעל הבית זה פת אחת אכלתי חתיכה אחת אכלתי כוס אחד שתיתי כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו, על אורח טוב מהו אומר זכור כי תשגיח פעלו אשר שוררו אנשים על אורח רע כתיב לכן יראוהו אנשים וגו', ע"כ לשון הגמרא.

ויותר ממה שמועיל המודה לשמח את הנותן, הוא מועיל לעצמו בהודאתו בין כלפי שמיא ובין אדם לחבירו, שמי שחסר לו ההרגשה הזו של הכרת הטוב כלפי שמיא, חסר לו טעם יסודי בכל חייו, חסר לו רגש של קירבה של כגמול עלי אמו, וגם חסר לו טעם בכל חיי העוה"ז, כי הרגש ההדדי של אהבה ואחוה ושלוש וריעות יסודו בהכרת הטוב, כי מי שמכיר טובה מקבל בחזרה הכרת הטוב, וזה מקשרם יחד בעבותות אהבה שהיא שמחת החיים ומילאוי תשוקת הנפש, כידוע שנעים לפגוש אדם שמאיר לו פנים, ואם הוא מצליח להאיר לחבירו, הוא מרגיש מיד את הגמול המחזיר אור, כמו שאומרים ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו כו', שהמאור פנים שהאדם מאיר לחבירו זה גופא נותן לו כח ועידוד ותקוה, וכלפי זה אנו אומרים כי באור פניך נתת לנו, שהמאור פנים גופא נתן לנו את כל אלה, ומי שחסר לו טעם זה הרי הוא חי כבודד עלי תבל, ואפי' הרגש שלו עם בניו ובני ביתו שהוא משתדל בטובתם והם צריכים לו, מ"מ אין לו נחת אמיתית מזה, ותולדותיו כיוצא בו שאינם מקושרים עמו ברגשי אהבה, אלא כמטפל במכונת שלו ובגיתו ומקנהו, וכאשר יזקין ולא יצטרכו ליהנות ממנו, יתבטל הקשר כמעט לגמרי.

⁴ ובאמת הרבה פעמים האורח הוא שגורם לבעה"ב להכין לכולם, דכיון שצריך לכבד את האורח אינו יכול שלא ליתן לכולם כמותו, ונמצא שכל הטורח היה באמת בשביל האורח, וכמו שאחז"ל שאסור לאורחים ליתן מנתם לבנו של בעה"ב שמה אין לו מספיק.

רגש הקשר מחבר את הנפש להרגיש זה את זה, וזהו ענין גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה, וכן מה שאמרו שהמונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד שנאמר למס מרעהו חסד, ופורק ממנו יראת שמים שנאמר ויראת ש-די יעזוב, שהקשר שנוצר עקב שימושה מקשר הנפשות ועי"ז זוכה לקבל את רגשי הנפש של רבו וזוכה להבין את הדברים בדקותם ובעדינות הנפש שמלווה לחכמת התורה, וכשמונע ממנו הקשר הזה, מונע ממנו חסד, וגם גורם שמכח ההפסד הזה לא זוכה לאמיתותה של תורה, ויפרוק ממנו יראת שמים, כדאשכחן בצדוק ובייתוס⁵, והכל מיסוד הכרת הטוב הנטוע בלב מבריאת האדם לתכלית הטוב.

וכן בכמה מקומות במצוות התורה רואים עד כמה הוא חיוב רגש הכרת הטוב על כל פרט ופרט אפילו בין אדם לחבירו, ואפילו בין אדם לחפצי העולם, כמו מצינו שהזהירה תורה על כיבוד אב ואם שהוקש כבודם לכבוד המקום, וחייבה מיתה על ביזויים, מפני חיוב הכרת הטוב.

והנה הרחיקה תורה את עמון ומואב מלידבק בישראל מפני שהיו כפויי טובה לאברהם אבינו ע"ה שגמל עמם חסד, ונתבעו למה לא זכרו זאת לזרעו לאחר מאות שנים, ויחד עם זה קיבלו את ארצם ירושה כהכרת הטוב על שהלך לוט עם אברהם.

והמצרים זכו להיות מותרים בישראל דור שלישי משום שקיבלו את ישראל בזמן הרעב, כמו שאמרה תורה לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו.

והקב"ה ציוה את אהרן שיכה את העפר והיאור, משום שמשח רבינו ע"ה מצווה בהכרת הטוב שניצל על ידם, ואינו ראוי שהוא יכה אותם.

⁵ מצינו בצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שלא הבינו כונתו במאמר שלא ע"מ לקבל פרס, ויצאו לתרבות רעה, ותלמידיהם הם המינים הנקראים צדוקים ובייתוסים.

התבוננות בחסד הבריאה המחדש בטובו בכל יום "תמיד".

הנה אע"פ שהבריאה מתחדשת בכל יום מחדש, וא"כ כשבני אדם אינם ראויים לקבל כעת אור השמש ופרי האדמה, היה ראוי שישתנו סדרי בראשית, ולא יתחדשו בשעה כזו, כי הם צריכים חידוש ואינם קיימים מאתמול, אעפ"כ הקב"ה ברוב חסדיו קבע שכל הנהגת הבריאה תתחדש לעולם בלי שינוי, כאילו מאליו זורחת החמה בכל יום מחדש, וזהו חסד גדול כי אם רק היה מושג שלפעמים אין שמש, הרי שהאדם היה בכל חייו בספיקות, אולי בדיוק היום לא תזרח החמה, אפילו אם היה זה מקרה של פעם בכמה שנים, כבר היה המצב הזה מוריד מהרגשת השלום.

וזהו מה שנזכר ששלשה מפתחות לא נמסרו ביד שליח גשמים וחיה ותחיית המתים, היינו, שכל הבריאה מתנהלת באופן קבוע בלי שינוי, כאילו נמסרה בבחינה מסויימת ביד שליח, שהנהגה שיהא הדבר בקביעות תמיד, לזה קורין נמסרו לשליח, אבל שלשה מפתחות שלא נמסרו ביד שליח, הכונה שלא הנהיגו בהם סדר קבוע, הם תלויים בספק בכל פעם מחדש, וזה אנו מרגישים בגשמים שאין בהם סדרו של עולם, הרי הדבר נדון בכל יום, אמנם באופן כללי יורד גשם בחורף, אבל אין שום סדר לא לחודש ולא ליום, וכן יצירת האדם והלידה [לפי הפירושים בביאור "חיה"], אין בזה סדר קבוע, וזהו מה שקורין לא נמסרו לשליח.

להודות על ההזדמנות לקיים מצוות

בתוספתא פאה פ"ג הי"ג מובא מעשה בחסיד אחד שזכה לקיים מצוות שכחה והביא קרבן תודה על כך, וז"ל התוספתא שם "מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בתוך שדהו ואמר לבנו צא והקריב עלי פר לעולה ופר לשלמים, אמר לו אבא מה ראית לשמוח במצוה זו יותר מכל מצוות שבתורה, אמר לו כל מצוות שבתורה נתן

לנו הקב"ה לדעתנו, [שיכולים לקיימה בכונה וברצון], זו שלא לדעתנו [שא"א לקיימה בכונה וברצון], שאילו עשינוהו ברצון לפני המקום לא באת מצוה זו לידינו כו', עכ"ל התוספתא. - ראינו כמה שמח שזיכוהו מן השמים במצוה שאין בידו לקיימה מרצונו בשום מאמץ.

שירה

בדברי חז"ל מוזכר רבות המעלה הגדולה של ענין השירה, וכן בתפילה נזכר כן פעמים רבות, ואומרים "הבוחר בשירי זמרה", דהיינו שאין הקב"ה חפץ מבני אדם כבוד או דורון, אלא שירי זמרה דהיינו דברי שיר שנאמרים בזמרה, ואמרו סנהדרין צ"א ב' כל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא ולמדו כן מן הפסוק אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה.

ועד כמה חשובה וחמורה היא הודיית השירה, יש ללמוד מדברי הגמרא שהקב"ה רצה לעשות את חזקיהו המלך שיהיה מלך המשיח והסיבה שלא זכה לכך משום שלא אמר שירה על החסדים שנעשו עמו, כמבואר בסנהדרין צ"ד א' לסרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' א"ר תנחום דרש בר קפרא בציפורי מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום, [שכתוב לסרבה, במ"ם סופית באמצע התיבה], ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג, אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח, לכך נסתתם, מיד פתחה הארץ ואמרה לפני רבש"ע אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח, פתחה ואמרה שירה לפני שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' כו' [מ"ם שבת יבת למרבה המשרה סתום לכך נסתם לומר נסתמו הדברים שעלו במחשבה ולא נעשה, לשון אחר, שביקש הקב"ה לסתום צרותיהן של ישראל שבקש לעשותו משיח, ומורי רבי פירש לפי שנסתם פיו של חזקיהו ולא אמר שירה: כל הנסים הללו. שניצל מסנחריב ונתרפא מחליו, - רש"י]

ועוד אמרו שם תנא משום רבי פפייס גנאי הוא לחזקיה וסייעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שנא' מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו', [גנאי הוא. דבר מגונה עשו, - רש"י].

עוד אמרו שם כיוצא בדבר אתה אומר ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם תנא משום רבי פפייס גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ד'.

מבואר כאן שיש ענין מיוחד בשירה, ושמשום שלא אמר חזקיה לכך לא נעשה משיח, ויש להתבונן מהו המעלה המיוחדת שבשירה, והנה בודאי שהעיקר הוא ההודאה שבשירה, לדעת להכיר בטובה ולהודות, אך יתכן שיש בזה ענין של הודאה מיוחדת על ידי שירה.

ועיקר ענין שירה אינו הניגון אלא התיבות שיש בהם, שהרי השירות שבתורה הם התיבות בלבד בלי הניגון, ואפ"ה חשיבי שירות מיוחדות, מפני שהם תיבות מרמזות שבח ותהילה, ומתאימות לאומרים בניגון, ולשון הרמב"ן בפרשת וילך על שירת האזינו, ויקראנה שירה כי ישראל יאמרוהו תמיד בשיר ובזמרה, וכן נכתבה כשירה, כי השירים יכתבו בהם הפסק במקום הנעימה, וכן בגמרא דנו אם עיקר שירה בפה או בכלי, ואמרו שהיו שרים בכל שבת בבית המקדש פרק אחד מהאזינו, ולא נתבאר מה המיוחד שבשירה האם הסודות הרמזות בתיבות אלו, או שיש בהם הבנה על פי נגלה, דבאז ישיר לא חזינו ענין מיוחד על פי נגלה, אלא שרגש ההודאה הנאמר דרך שירה וזמרה, הוא מלא בשמחה של הכרת הטוב והשבח והתפילה, וכוחות הנפש מתדבקים יותר לבוראם.

ובילקוט בשלח "אמרו ישראל עשית לנו כל הניסים האלו, אף אנו לא נהיה כפויי טובה, ומה יש לנו לומר, שירות ותשבחות וכו' אז ישיר משה".

הרם העולם מכפיות טובה

בעבודה זרה ה' א' תנו רבנן מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים, היה להם לומר תן אתה⁶, כפויי טובה דכתיב ונפשנו קצה בלחם הקלוקל בני כפויי טובה דכתיב האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל, [כפויי טובה - אינן מכירין להחזיק טובה לבעלים: בלחם הקלוקל. קל הוא המן ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואינן יוצאין לחוץ קראוהו קלוקל ורגנו על כך, והיא היתה להם טובה גדולה שלא היו צריכין לטרוח ולצאת שלש פרסאות לפנות דתניא (ברכות דף ס) כשהן נפנין אין נפנין לא לצדיהן ולא

⁶ מבואר כאן שהקב"ה הנהיג וקבע בבריאת העולם שלא ליתן בליבנו שנירא אותו אם לא נבקש ממנו, שהרי הקב"ה אומר "מי יתן", והדבר צריך ביאור שהרי הקב"ה הכל יכול, והתשובה היא שהיות והקב"ה ברא את העולם בהנהגה שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אם תנתן לנו היראה בלי שנבקש, הרי זה נחשב שהדבר בידי שמים, וזה לא יתכן, לכן מוכרח שיבא הדבר מכח בקשה שביקשנו בתפילה, שמה שמגיע מכח תפילת נבראים זהו נקרא שנעשה בידי אדם וכמו שביאר מרן זללה"ה שלהי טהרות, ובספר מו"ר זללה"ה ברכות י' א'.

הקב"ה רוצה שנירא אותו כדי שיהיה טוב לנו, אבל יש סדרי עולם, לא מקבלים יראת שמים בלי פנייה מאיתנו.

וכשאדם מבקש מהקב"ה "תן לי ליראה אותך", תן לי להצליח להגיע לזה, הוא כבש בזה עוד חלק בהצלחת עלייתו.

ולא זו בלבד, אלא גם תפילה שהתפלל אדם אחר על חברו שיחזור בתשובה, גם זה נחשב תשובה שנעשתה בידי אדם, וכמו שהוכיחו שם מסוגיא דעבודה זרה ומעוד מקומות.

כל מה שנעשה מכח בני אדם זה נקרא שנעשה מבחירתו, אדם שמבקש מחבירו שיתפלל עליו, הוא עשה כאן פעולה במלחמת היצר, הוא ביקש עזרה, ואין שום חילוק אם נתן כסף על מנת שיתפללו עליו או שביקש מאוהביו שיתפללו עליו, הוא חזק בכך את הצבא שלו במלחמתו כנגד היצר, הוא הגיע לזה בכוחות עצמו.

ואפילו אם חברו התנדב מעצמו להתפלל עליו גם זה בכלל בחירה, כמו שיש זכות אבות שנכלל בבחירה, כך זה שאביו מתפלל עליו הרי זה בכלל בחירה, וממילא כמו שזה שזכה שאביו מתפלל עליו, זכות הוא לו, ומקדם אותו להצלחתו, כך מה שזכה שחבירו מתפלל עליו, וכמו שמוכן שמי שזכה באמצעים שעוזרים לו לעבודת הבורא וללימוד התורה, כגון שיש לו חברותא שמלמדו ועוזר לו, וכל כיו"ב, נחשב הדבר לבחירה, כך גם אם חברו מתפלל עליו בין ע"פ בקשתו ובין מנדיבות חברו עצמו, הכל נקרא בחירה.

לפניהן אלא לאחריהן ומחנה ישראל ג' פרסאות היה, אשר נתתה עמדי. לשון גנאי הוא שתולה הקלקלה במתנתו של מקום והוא עשאה לו לעזר, - רש"י].

- ובפשוטו ענין הכפיות טובה שאם היו מרגישים שהם חייבים להקב"ה על טובתו עמהם, והם רואים שרצונו בכך ואומר מי יתן, היה להם למהר לעשות רצונו ולבקש מלפניו תן אתה, אבל כשאין להם הכרת הטוב, אינם משתוקקים להשיב לד' על כל תגמוליו עמהם ולמלאות רצונו בבקשת מי יתן.

נתבאר כאן שיסוד חטאו של אדם הראשון משום שהיה כפוי טובה, וביאור הענין פרש"י שהוא מה שתלה הקלקלה בגלל המתנה שקיבל מהקב"ה, כלומר אתה גרמת לי במתנתך, והרי המתנה היתה לטובתו, והוא כעת כופר בטובתו ותולה הקלקול במי שנתן לו את הטובה.

אבל באמת יש להוסיף שכל יסוד החטא ממידה של כפיות טובה, שהרי אמר לו הקב"ה שלא יאכל מעץ הדעת כי ביום אכלך ממנו תמות, והנחש הטעה אותם שזה אינו אמת, והקב"ה אמר כן לטובת עצמו - כי יודע א' כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כא' יודעי טוב ורע, אילו לא היה כפוי טובה לא היתה טענה זו משפיעה עליו, אם יש לו הכרת הטוב למי שבראו והביאו לכאן, גם אם נניח שיש לו אפשרות להיות כמוהו, וכי זה אמור לגרוע מהכרת הטוב שהוא הביאך לכאן, ונתן לך כל טוב שבעולם ומלאכי השרת משרתים אותך, ואם הקב"ה מבקש שלא יגעו בעץ הדעת הרי זו כפיות טובה שלא להתחשב בבקשה של מי שהטיב לך, בגלל שחושב שהסיבה היא שאיננו רוצה שתהיה כמוהו.

וידוע שכל קלקולי העולם נסתבכו בעקבות החטא של אדם הראשון כמ"ש בנפש החיים, ומה שמצינו במדתו של אדם הראשון מה שאמרו שהיה כפוי טובה, וכמו שנתבאר אילו הי' אדם הראשון מכיר בטובתו של הקב"ה לא היה חוטא, שאפי' אם האמת כדברי הנחש אין ראוי לו לעבור על ציווי ד', כי הרי ידע שהקב"ה בראו והביאו לכל הכבוד הזה, ומה חסר לו טובה בעולם שיעבור על ציווי ד' אשר בראו, אלא המפתח לכל החטאים הוא כפיות טובה, וזה מתאים למה שנתבאר שיסוד העולם בהכרת הטוב, וכפיות טובה היא הסיבה לחורבן העולם.

וכן בדור הפלגה עניינם כפיות טובה כמו שמבואר במדרש ונזכר ברמב"ן שדרשו
אשר בנו בני האדם שהיה חטאם כחטא אביהם, וז"ל המדרש רבא בראשית לח "אשר
בנו בני האדם, אמר רבי ברכיה וכי מה נאמר בני חמריא או בני גמליא, אלא בנוי דאדם
קדמאה, מה אדם הראשון אחר כל הטובה שעשיתי עמו אמר האשה אשר נתת עמדי
וגו', כך שנתים מדור המבול עד דור הפלגה, ויהי כל הארץ שפה אחת".

ובכפיות טובתם שלא הכירו בטובה שהצילם מן המבול והעמיד מהם עולם חדש
והם יושבים בהשקט ושלווה, ומבואר במדרש שדור הפלגה גרועים מדור המבול,
שדור המבול מרדו במלכות שמים ולקחו העולם הזה לעצמם, אבל דור הפלגה רצו
לחבל בשמים, וזהו שכתב הרמב"ן שהיו מקצצין בנטיעות, ואמרו שזהו ג"כ החטא
של אדם הראשון, ולכן תלו אותם בו.

ויסוד הכפיות טובה מגיע משמירת האדם על כבודו, לפי שהכרת הטוב מחייבת
את האדם להכיר שהוא חייב לפלוני, ולהרגיש שאין לו הכל מכח עצמו וגבורתו
וחכמתו, ובמדה מסוימת הוא נצרך לפלוני ואין לו את הזכות להתגאות לפניו, שהרי
הוא עזר לו, וכשהוא מכיר לו טובה הרי הוא מודה שאינו לגמרי למעלה ממנו, ויצר
הגאוה העצמית גורמת לו למעט בחשיבות טובת חברו, וממילא אינו מחויב
להשפיל גאותו ולהכיר לו טובה.

לכוין בחתימת הברכות

עוד יש לזכור לכוין את לבו באופן מיוחד בתפלת י"ח בברכה שבסוף כל
בקשה, שעיקר ההודאה היא הברכה, ובאמת מלבד המובן הפשוט שיש לאדם
להודות ולברך על הדעת והתשובה והסליחה, וכמ"ש באור זרוע שבבקשה
מכוונים ובהודאה לא מכוונים, (וז"ל בב"ב ס' ר"כ בשם רמב"ד שר' שלמה מוינא
פ' עיון תפילה היינו שמכוין בבקשותיו לצורך עצמו, כגון ברך עלינו את השנה
הזאת, רפאנו, וכל כיו"ב הבקשות והתחינות שבשמונה עשרה, וכשמגיע לחתום

בברכה בא"י רופא חולי עמו ישראל, אז אינו חושש ומברך בלא כונה, וזאת היא העבירה שמעיין בתפילה ומכוין לבו בבקשותיו לצורכו, ובברכה אינו מטריח על עצמו לכוין, וישר בעיני וההנה לי, עכ"ל), וכן מפורש בטור סי' ק"א שגם אם אינו מצליח לכוין בכל התפילה עכ"פ יכוין בחתימה של כל ברכה, והובא במ"ב שם סק"א, הנה בכח הברכה הוא מוריד שפע לבקשתו שתתמלא, עי' נפה"ח ש"ב פ"ד, ועוד, וכן יש להתבונן בבונה ירושלים על צער השכינה כמ"ש הגר"א, ולקרב לבו לכונה זו יצייר לעצמו מה שאומרים בברכת נחם והיא יושבת וראשה חפוי וכו' על כן ציון במר תבכה וכו', ושהכל נמשך בעוונותינו והכל לטובתינו ולמענינו, כמ"ש לבי לבי על חלליהם וכו'.

ומבואר עוד בפוסקים שאם אינו יכול לכוין בכל הברכות יכוין באבות ובמודים.

החובה להודות ולהכיר טובה גם על מה שנראה כרעה

במשנה בברכות נ"ד א' חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, ובגמרא שם ס' ב' מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אילימא כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב כך מברך על הרעה הטוב והמטיב והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה. ופרש"י - לקבולינהו בשמחה. לברך על מדת פורענות בלבב שלם.

ועוד שם - "אמר ר' אחא משום ר' לוי מאי קרא חסד ומשפט אשירה לך ד' אזמרה, אם חסד אשירה ואם משפט אשירה, רבי שמואל בר נחמני אמר מהכא בד' אהלל דבר באלקים אהלל דבר בד' [במידת רחמים] אהלל דבר זו מדה טובה, באלקים [מידת הדין] אהלל דבר זו מדת פורענות, רבי תנחום אמר מהכא כוס

ישועות אשא ובשם ד' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ד' אקרא, ורבנן אמרי מהכא ד' נתן וד' לקח יהי שם ד' מבורך".

ועוד אמרו שם "אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דר' עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא לההיא מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה אמר כל דעביד רחמנא לטב אזל ובת בדברא [לן בשדה, - רש"י] והוה בהדיה תרנגולא [להקיצו משנתו - רש"י], וחמרא ושרגא אתא זיקא כבייה לשרגא אתא שונרא אכליה לתרנגולא אתא אריה אכליה לחמרא אמר כל דעביד רחמנא לטב, ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא, אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה".

מבואר כאן שיש חיוב גמור "חייב אדם", לשמוח עם הרעה כמו ששמח עם הטובה, לקבולינהו בשמחה.

ובאמת לאחר שיודעים שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, לאחר שרואים לפעמים שמה שהיה נראה כרעה הכל נעשה לטובה, באמת יש לשמוח ולהודות על כל מה שמקבלים, וכמו שדרשו על הפסוק אודך ד' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, הובא להלן.

ולשון השו"ע חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלימה ובנפש חפצה כדרך שהוא מברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו.

והמשנה ברורה כותב על זה, כי באמת כל היסורים בין בגוף בין במזון הוא הכל כפרה על העוונות כדי שלא יצטרך להתייטר לעתיד לבא, ששם העונש הוא הרבה יותר גדול, כדאיתא במדרש, יצחק תבע יסורים, אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות.

מוזכר בגמ' על הפסוק אודך ד' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, משל לשני בני"א שתכננו לנסוע באניה לסחורה וכיו"ב, אחד הצליח לנסוע בשמחה, והשני נתקע לו

קוץ ברגלו והתעכב, ולא הספיק להגיע, והיה מצטער מאד, אח"כ שמע שהאניה טבעה בים, והתחיל מודה ומשבח, אודך ד' על מה שהי' נראה לי כחרון אף, ועכשיו אתה מנחמני, כשאני רואה שזה הי' לטובתי, ואחרי שאנחנו מאמינים שהכל לטובתנו, הרי שכרנו גדול יותר כשאנו מסתמכים על האמונה, יותר מאשר כשמראים לו איך זה לטובה.

וכתוב טוב להודות לד', ואיש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, איך שמאד עמקו מחשבותיך, בפרוח רשעים כמו עשב להשמדם עדי עד, וצדיק כתמר יפרח וגו' להגיד כי ישר וגו', מי שמתבונן מעט אע"פ שרואה את פריחת הרשעים, יודע שזה כמו עשב הפורח ונובל מהר להקדים לו שכרו להשמדו עדי עד, והצדיק שממתיך כתמר יפרח שתולים בבית ד' וגו'.

כל אבא יודע איך שקשה לו לצער את הבן יותר מאשר הצער של בנו, וכך היחס של הקב"ה אלינו, הקב"ה בצד שלנו, לעזור לנו להתקדם ולתקן, ולינצל ממדת הדין.

ושמענו מהרב זללה"ה פעמים רבות וז"ל "אני מודה להקב"ה על הדברים שאינם טובים שהוא נותן לי הרבה יותר ממה שאני מודה על הדברים הטובים, כי הדברים הטובים גם הקב"ה שמח שהוא נותן, ואילו על הדברים שאינם טובים, בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, הקב"ה מצטער כשהוא נותן צער, והוא מוכן להצטער כי הוא יודע שזו טובתי, ואני מודה לו על זה שהוא עושה מה שטוב לי", וחזרו על כך פעמים רבות ובהזדמנויות רבות.

והגר"ח מולאזין אומר שבתחילה חשב שצריך כל כך לרצות ביסורים עד כדי שלא רגיש כלל שאלו יסורים, שהרי הכל לטובתו ברחמיו ית', אבל התבונן שדוד המלך אומר שבטך ומשענתך המה ינחמוני, רואים שעם כל זה ששמח והתנחם ביסורים עדיין הרגיש שזה "שבט".

אמרו בגמרא תענית ח' א' אמר ריב"ל כל השמח ביסורים שבאין עליו מביא ישועה לעולם.

במסכת שמחות פ"ח כתוב ארבעה בנים הם, אחד לוקה ושותק, אחד לוקה ומבעט, אחד לוקה ומתחנן, ואחד אומר לאביו הלקיני, דוד אמר לאביו הלקיני, שנאמר הרב כבסני מעווני ומחטאתי טהרני.

על השמחים ביסורים כתוב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, וכן אחד מקנייני התורה שמחים ביסורים, עוד כתוב שיסורים מרצים יותר מקרבנות שזה בגופו וזה בממונו.

וזה לשון הרב זללה"ה במכתב - "לאחר הידיעה הברורה כי כל מאורעות האדם הם בהשגחה פרטית ממנו יתברך, ולאחר הידיעה כי כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו, ואין ערוך לחפצו להטיב עמנו, וכמו שאמרו ז"ל בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת כביכול קלני מראשי קלני מזרועי, וכתוב עמו אנכי בצרה ובכל צרתם לו צר, ולאחר הידיעה כי אין אדם יודע מהו הטוב בשבילו, כי עיקר החיים הרי הוא החיים הנצחי והעידון והעונג שאין לו סוף ותכלית, ואין אתנו יודע עד מה, לאחר כל אלו אין מקום לצער ודאגה כי הכל לטובה".

"ואמנם האדם המורכב מבשר ודם ורוח ונשמה, בהכרח במנת חלקו רגעים של צער ותוגה, וחביבין יסורים לזה שרואה אותם כשלוחים אליו מאתו יתברך להפרע ממנו ולטהרו לאשרו וטובו כל הימים, וכמו שאמר החפץ חיים ז"ל שלעתיד יצטער האדם על שלא זכה ליסורים נוספים, וכמו שכתוב בשם הגר"א ז"ל שאלמלא היסורים לא מצאנו ידינו ורגלינו בעולם הבא, ולעומת זה לדאגה אין מקום בלב המאמין, כלומר לדאגה על העתיד, כי הכל בידו יתברך ולהפוך מספד למחול והדמעה לרנה ולאזרנו בשמחה". עד כאן.

וזהו שאומרים יהי נא חסדך לנחמינו שלעתיד לבא נדע כמה היו היסורים טובים עבורנו.

ובפסיקתא רבתי פסקא מז - אחרי מות "נמצאת למד אהרן ובניו לפניו ומשה בחוץ, וראה מה כתב למעלה מן הפרשה פרשת זבין מצורעים, וכל שהוא נכנס לאוהל מועד שלא ברשות נצטרע, וכך היית מבקש שיהיו בניך מצורעים, מן יושבים לפניו מכל המחיצות היית מבקש שיהיו יושבים לעצמם חוץ לכל המחיצות והצרות

אשר בו הנגע [וגו'] בדד ישב, כיון ששמע אהרן [כך] אמר "מודה אני לפניך במה שעשית עמי שטוב היא לי, בחסד שעשית עמי שימותו ולא שיהיו חיים מצורעים על כן אני חייב להודות לך ולשבחך כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך, והכל ממך", להיות אומר שבאהרן הכתוב אומר, ראה מה כתב אחריו כן אברכך בחיי ובשמוך אשא כפי (תהלים שם ס"ג ה'), אמר הקדוש ברוך הוא למשה הואיל ופגעה באהרן מדת הדין ועוד שהוא מודה לי על החסד שעשיתי עמו לך נחמו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך (ויקרא ט"ז ב') ואין דבר אלא תנחומים" – עכ"ל הפסיקתא.

ציפייתנו היא שתמיד יהיה צורך לבקש

איתא בגמרא ברכות ל"ה ב' שהנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל אביו ואמו, גוזל אביו זה הקב"ה ואמו זה כנסת ישראל, ובירושלמי שם יש תוספת על הדברים הללו, "ואם אכלת וברכת כביכול משלך אכלת", אם בירך על האוכל הוא כביכול "שילם" על מה שאכל, וזו גם כוונת הגמרא שכשלא בירך הוא גוזל, משום שלוקח בלי לשלם.

עלינו להתבונן מכך מעלת הדברים שאנו זוכים לקבלם על ידי תפילה, כנגד מה שהאדם לכאורה רוצה שיסתדר הכל מבלי שיצטרך לבקש, שיצליח בלימודו בלי שיצטרך לבקש כל פעם שוב, ואילו ידע מה שהוא מרויח ומקבל בשכר שהוא מבקש, הנה לפנינו שני אנשים שהתמלא רצונם, האחד קיבל מה שרצה בלא שביקש, והשני הוצרך לבקש ולהתפלל, הנה זה שקיבל בלא תפילה קיבל בחסד, ונתמעטו זכויותיו שהרי אין סיבה שיקבל בחינם, ואילו זה שזכה לקבל על ידי התפילה הרי שילם על בקשתו בזכות התפילה.

טבע האדם לרצות לקבל הכל בלי שיצטרך כלל לבקש, והאמת היא שמי שמבקש שלא יצטרך לבקש, הרי הוא כמבקש שיתנו לו קצת מקיללת הנחש, לפי מה

שביאר זקינו הגר"ש זללה"ה בח"ח על התורה שזו היא קיללת הנחש, שיהא לו מזונו מצוי לו בכל מקום ולא יצטרך לבקש מהקב"ה כלום.⁷

וזו אכן קללה, כי הדבר המועיל לאדם להתחבר להקב"ה הוא מה שהוא צריך להגיע אליו, אם הוא מרגיש מסודר הוא הולך ושוכח, **אם כן מה שחסר לנו זו מתנה משמים, כדי שישמר הקשר בליבנו.** וכן מצאנו בדור המדבר שמעלתם שחיו בהשגחה קבועה, כמו שאמרו חז"ל שלכן לא ניתן להם מן אלא ליום אחד כדי שידעו כל יום שהם צריכים להגיע לרחמי שמים, וכמ"ש הרמב"ן בפסוק בלתי אל המן עינינו, שלא היתה להם השלוח של פת בסלו, וביארו חז"ל שאדם שיש לו חמשה בנים דאג מה יאכלו מחר כי לא נשאר כלום למחר וכולם כיוונו לבם לשמים!.

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

שאלו לפני הרב זללה"ה מה שייך לומר "חייב" אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, מה שייך לחייב, הרי זהו ענין של הבנה, אם יבין את הדברים כפי שהם שאם לא הוציא הקב"ה כו' הרי אנו ובנינו ובנינו משועבדים היינו, הרי מיד יראה

⁷ וכענין שאמרו ברכות נ"א א' הוואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת לו, שהאדם שמרגיש מסודר, הוא בהכרח מתרחק מהקב"ה, הן מבחינת היצו"ר שקשה להכניעו כשא"צ להגיע לחסדי ד', והן מבחינת המציאות כיון שלא הוצרך להתנפל לפניו, נמצא שלא ביקר אצלו ולא נתקבל למאור פניו, וחסר לו הקורבה הזו, והכתוב אומר רוצה ד' את יראיו את המיחלים לחסדו, הרי שדרגת היראים היא הייחול לחסדו, ולא שהם המסודרים ומוחזקים בחסדו וטובו, ואמנם אדם יכול להיות בדרגה שאם לא יחסרו לו הדברים הקטנים, יהי יותר קשור ומייחל לחסדו, הן בשאיפות לעלות יותר ולהדבק ביראתו, והן בהכרת הטוב על מה שקיבל, והן בידיעה שאינו מוחזק במה שנראה כמוחזק, אע"פ שיש יתרון למוחזק שלא במהרה מריעין לו, אבל עכ"פ צריך להרגיש שגם החסרון טובה וחסד, ולבקש טובתו באופן היותר טוב עבורו, כענין ירידת המן, שלא הי' להם פת בסלו, כדי שיכוונו לבם למקום.

עצמו, כאילו יצא ממצרים, ואם לא יבין זאת הרי גם אם נחייב אותו הוא לא יצליח לראות את עצמו, ומה שייך לומר "חייב".

והרב זללה"ה השיב:

"העיקר המיוחד ביציאת מצרים הוא זה שהקב"ה לקח את עם ישראל שהם יהיו עמו של הקב"ה, וכדכתיב ולקחתי אתכם לי לעם, והיינו שכל האומות מונהגים ע"י מלאכים, שריהם של אותה אומה, אבל עם ישראל "חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו", על עם ישראל יש השגחה מיוחדת ישירה מאת הקב"ה, רק בהם הוא חפץ ורק אותם הוא אוהב", ואמר הרב זללה"ה שזוהי עיקר מצות זכירת יציאת מצרים, שנתחייבנו לזכור בכל הימים והלילות, וזה מלבד זכרון הנסים והחסדים, וכמו שאמרו למען תספר, אבל עיקר כונת המצוה הוא להזכיר אשר הוצאתי אתכם להיות לכם לאלקים, שזהו מה שנתחדש ביציאת מצרים שהקב"ה בחר בנו להיות עמו וחבל נחלתו, וזה כולל גם את המחויבות להקב"ה כי הוא פדה אותנו. (ובאמת כל ענין השיעבוד והגאולה כדי לעזור לנו שנרגיש מחויבים להקב"ה, ועי"ז נוכל לזכות להגיע לטוב האמיתי).

וזהו "בכל דור ודור" – כל אחד חייב להרגיש באופן אישי שהקב"ה בחר בו ואמר לו אני בוחר אותך להיות לך לא', בעבור זה עשה ד' "לי", בוחר אותך באופן אישי ולא רק בתוך אומה שלימה, וכ"כ הרמב"ן פ' יתרו וז"ל ונאמרו כל הדברות בלשון יחיד ה' אלקיך אשר הוצאתיך כו' כי עם כל אחד ידבר, ולכל אחד יצוה שלא יחשבו כי אחר הרוב ילך כו', עי"ש.

ויתכן להוסיף, שזהו מה שאומרים באמת ויציב שנחמד ונעים הדבר הזה עלינו, וגם נורא ואדיר, ולכאורה נעים ונורא לא הולך ביחד, אלא מצד אחד נחמד ונעים להרגיש שאנו במעלה גדולה כזו, ולעומת זה נורא הדבר שאנחנו מייצגים את כבוד הקב"ה בעולם.

והוסיף עוד דבקדושה של שבת אומרים "והוא ישמיענו ברחמי שנית לעיני כל חי להיות לכם לא' אני ד' א' ", ושאל הרב זללה"ה היכן מצאנו שיש כזו נבואה שהקב"ה ישמיע לעתיד לבא עוד פעם לעיני כל חי להיות לכם לאלקים, כמו שהיה במעמד הר

סיני אנכי ד', והשיב שכיון שכל מטרת יציאת מצרים היא ולקחתי אתכם לי לעם, ומכיון שכתוב שלעתיד לבא "לא יאמר עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ד' אשר העלה וגו' ", א"כ על כרחך שיאמר שוב אנכי ד', מזה שיפסיקו לומר את הלהיות לכם לא' שנאמר ביציאת מצרים, זהו סימן שיהיה להיות לכם לא' שנית.

נמצינו למדין, מצות זכירת יציאת מצרים, ומצות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, היינו לחדד ולהרגיש את המחוייבות ואת הזכות להיות עמו של הקב"ה, ועל כל אחד להרגיש שהקב"ה לקחו באופן פרטי – **"אתה, תהיה לי לעם!"**.

ברכת מודים

בסמ"ק כתב שאם אינו יכול לכוין בכל י"ח ברכות, יכוין באבות ובמודים, ואם אינו יכול לכוין בשניהם יכוין באבות, ומקורו בגרסת הספרים שהובא באגודה שנחלקו אמוראים איזו ברכה מעכבת, חד אמר בהודאה וחד אמר באבות, ובהגהמ"י פ"י ה"א הביא ג"כ ענין זה, על דברי הרמב"ם שכתב ואם כיון לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך, וז"ל הגהמ"י - "רב ספרא משום רב אמי באבות דלא כרב חסדא דאמר בהודאה, וכיון דאשכחן אמוראי דאמרי הודאה עיקר, יש לנקוט דכו"ע מודו דחשיבא טובא", והאחרונים נתקשו מנליה ד"ז.

וכן אנו אומרים בברכת אהבה רבה **"וקרבנתו לשמך הגדול ... להודות לך ולייחדך באהבה"**.

וכן אנו מסיימים במודים דרבנן על שאנו מודים לך, ופרש"י על שנתת בליבנו להיות להיות דבוקים בך ומודים לך, ובתו' בשם הגאונים פירשו שהכונה גם על כל מה שהש"ץ אמר והודה בברכתו.

ביאור ברכת מודים

מודים אנחנו לך שאתה הוא... לעולם ועד, אנו מודים בזה על שבחר בנו להיות עמו לעולם ועד ולא יטוש ד' את עמו לעולם, ולפ"ז אנו מודים היום, ויש בכלל זה גם שאנו מודים ומודים לעולם ועד, כמו לדור ודור נגיד גדלך, ע"ש הפסוק נודה לך לעולם, לדור ודור נספר תהלתך.

צור חיינו, צור הוא סלע חזק, כמו שנאמר שהוא צור לשמור חיינו, וענינו השומר על חיינו בחוזק כצור, וכדכתיב ד' צורי וגואלי.

מגן ישענו, שהוא מגין עלינו להושיענו, וכל כך הדבר קבוע עד שנהיה לתואר ושם שהוא מגן ישענו, וכדכתיב עזרנו ומגיננו הוא.

אתה הוא לדור ודור נודה לך, יש בתיבות אלו שלש אפשרויות, א' **מגן ישענו אתה הוא,** ואח"כ ממשיך למטה **לדור ודור נודה לך,** כמו לדור ודור נגיד גדלך, וזה ע"ש הפסוק ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך, ולכן נאמר לשון נודה לך ונספר, ולא לשון מודים, כי זה כולל גם את ההווה וגם את העתיד לדור ודור, וכן מיושב לשון נספר תהלתך לכל דור, וכמו ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו', וכן בבהמ"ז נודה לך מתפרש כעת ולעולם, ואח"כ מסיימין ועל הכל אנחנו מודים לך, ב' **אתה הוא לדור ודור,** ענינו אתה הוא קיים לעד כמו ימלוך ד' לעולם א' ציון לדור ודור, וכן צידד הרב זללה"ה עפ"י מה שיש כעין סדר זה בברכת אמת ויציב צור יעקב מגן ישענו לדור ודור הוא קיים ושמו קיים, (מיהו יש נוסחאות דלא גרסינן אתה הוא כמו בסידור רב עמרם גאון ולדבריו ע"כ דלא מתפרש כן), ויש להעיר דבברכת אמת ויציב מיירי הכל בתוארים לומר שא-לקי עולם הוא מלכנו, צור יעקב הוא מגן ישענו, ולדור ודור הוא קיים וכו', אבל כאן מתפרש צור חיינו ומגן ישענו בהודאה, ומתפרש שפיר שאתה הוא צור חיינו ומגן ישענו, ג' **מגן ישענו אתה הוא לדור ודור,** כמו אתה הוא מגן ישענו לדור ודור, וכמו מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור, וגם בברכת אמת ויציב יתכן לפרש כן, לדור ודור מגן ישענו, והוא קיים כו'.

ובעיקר הדבר אין זו סתירה שיתפרש לדור ודור גם אדלעיל וגם למטה, כדאמרין בגמ' ברכות י"ד ב' שבברכת אמת ויציב קאי אמת גם אדלעיל לומר ד' א' אמת, וגם למטה אמת ויציב, וכשחזן אחד אמר פעמיים ד' אלקיכם אמת אמת ויציב בשביל כונה זו, תפסוהו למה הוא כופל פעמיים, הרי גם כשאומר פעם אחת מתפרש שפיר לשני הביאורים יחד, וגם כאן מתפרש שאתה הוא מגן ישענו בכל דור ודור, ועוד שלדור ודור נודה לך ונספר תהילתך, נודה לך כעת ולדור ודור, וכן נספר תהלתך לכל הדורות כמו לדור ודור נגיד גדלך, כמו דור לדור ישבח מעשיך.

על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך, החיים מסורים ביד ד' ונמשכת החיות ממנו יתברך כל הזמן, והנשמות ניטלות מאתנו ונמסרות לפקדון בכל לילה, ואנו מודים על המשכת החיות כל הזמן, ועל החזרת הפקדון של חלק הנשמה, וכאילו נאמר מודים אנחנו לך על חיינו ועל נשמותנו שנתת לנו.

ועל נסיך שבכל יום עמנו, הניסים הנסתרים בהנהגתו עמנו כל הזמן, וכן הנפלאות והטובות שעושה עמנו בכל עת, דהיינו ג' זמנים המתחלפים ביום, והזכירו כל יום ואח"כ מזכירין הנפלאות שנעשין ג"פ ביום, וזהו הנקרא עת כמ"ש בבהמ"ז בכל יום ובכל עת ובכל שעה, והיינו בהשתנות הזמנים מערב לבוקר ומבוקר לצהריים.

ובבה"ל סימן א' הביא ירושלמי שצריך להודות בשחרית שהוצאתני מאפילה לאורה ובמנחה שזכיתי לראות חמה במערב, ובערבית שתוציאני מאפילה לאורה, וכענין זה מתפרשת כאן ההודאה על ג' הזמנים המשתנים ביום, ומה שלא נהגו כהירושלמי, י"ל מפני שכבר נרמזת הודאה זו במודים.

הטוב כי לא כלו רחמיך, כדכתיב באיכה חסדי ד' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, וכן כי לא תמו חסדיך שלא נגמרו מלשון תם ונשלם, [ולכן הטעם מלעיל על התי"ו ולא על המ"ם שאז מתפרש לשון תמימות], וגם בפסוק הנ"ל נאמר שלא תמו החסדים ולא כלו הרחמים, [ושם נאמר כי לא תמנו לכלול גם שלא כלינו באפו, כמ"ש רש"י שם שני הפירושים, וכ"ה בזהר חדש פרשת בלק, חסדי ד' כי לא תמנו

כי לא תמו מיבעי ליה, אלא חסדי ד' בכל דרא ודרא הוו בסעדן, כי לא תמנו דלא אישתיציננא, מ"ט משום דלא אתמנעו רחמוי מינן, דכתיב כי לא כלו רחמין], ומדת טובו גורמת לרחמים והרחמים מביאים חסדים, ולכן לא כתוב המרחם כי לא כלו רחמין והטוב כי לא תמו חסדיך וטובותיך, כיון שטובו מעורר הרחמים ומכח הרחמים שלא כלים נעשים החסדים תמיד, ובפסוק באיכה ג"כ מבואר כן, שחסידי ד' לא תמו בגלל שלא כלו רחמיו.

מעולם קוינו לך, כמו מאז ומעולם שאנו מקוים לך לא כלו רחמין וחסידיך מעמנו - תמיד פירושו ברציפות בלי הפסק באמצע, ולעולם ועד בלי סוף.

סיכום הדברים - הנהגה מעשית

הנה למדנו שמעלה גדולה היא להודות להקב"ה על כל ענין, ויש דברים שמדינא דגמרא חייבים להודות עליהם, נכנס לעיר, יוצא מן העיר, יוצא מן המרחץ, וכבר נתבאר מהמעלות הרבות שבזה.

לכן יתרגל לתת שימת לב בכל טובה שמושפעת עליו מן השמים, להודות על כל דבר קטן וגדול, כגון לומר מודה אני לפניך שנתת לי ... שהצלחת דרכי..., ואפילו לא יוסיף כלום אלא ג' תיבות אלו, עם כונה מפורשת, או לומר ברוך ד' בכונה או בדיבור על הטובה הזו, ואם לא יאמר בפיו כלל לפחות יכוין היטב על כך בברכת מודים ... על נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, ובשאר ברכות השבח וחתימות הברכות, וכן להרגיל פיו בברוך ד', והרב זללה"ה היה רגיל לומר שמתבייש מהקב"ה איך מתעסק עמנו ומטפל בכל הרצונות שלנו, וממציא לנו אפילו צרכים פעוטים למלאות רצוננו, אפילו שאינם דברים נצרכים כל כך, ואילו אנו איננו עושים רצוננו כמו שצריך.

והחפץ חיים היה רגיל הרבה בהנהגה זו, ועיין בצואתו של בעל היסוד ושורש העבודה לבניו איך היה מודה על כל פרט ופרט, ומעשה שהיה ואמר הרב זללה"ה

שבעל היסוד ושורש העבודה היה אמר כעת מודה אני לפניך ששמת חלקי מן הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם כו', וכן שמענו בעוד הזדמנויות שונות.

והעיקר שלא להיות כפויי טובה, להרגיש את הטובה המושפעת עלינו, ברחמים וחסדים גדולים בכל רגע, ולהרגיש מחוייבות לעשות רצונו, ולישמר מלגרום ח"ו צער השכינה, והמכיר טובה להקב"ה עושה נחת רוח לפניו בעסק התורה, שהרי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד.

נותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא!.

